

прДСТУ _____:20__

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

ДСТУ _____:20__

Метрологія

ГУСТИНОМІРИ ГАЗОВІ

Методика повірки

(Проект, перша редакція)

Київ

20__

прДСТУ____: 20__

ПЕРЕДМОВА

- 1 РОЗРОБЛЕНО: ДП "УКРМЕТРТЕСТСТАНДАРТ"
- 2 ПРИЙНЯТО ТА НАДАНО ЧИННОСТІ: наказ ДП "УкрНДНЦ" від _____
_____ 20__ р. № _____ з 20__ - ____ - ____
- 3 Цей стандарт розроблено згідно з правилами, установленими в національній стандартизації України
- 4 УВЕДЕНО ВПЕРШЕ

Право власності на цей документ належить державі

Заборонено повністю чи частково видавати, відтворювати задля розповсюдження і розповсюджувати як офіційне видання цей національний стандарт або його частини на будь-яких носіях інформації без дозволу ДП "УкрНДНЦ" чи уповноваженої ним особи

ДП "УкрНДНЦ", 20__

ЗМІСТ

	С.
Вступ	С.
1 Сфера застосування.....	1
2 Нормативні посилання	2
3 Терміни та визначення понять.....	3
4 Познаки та скорочення	3
5 Операції повірки.....	4
6 Засоби повірки.....	5
7 Вимоги до кваліфікації персоналу.....	7
8 Умови виконання повірки.....	7
9 Вимоги щодо безпеки.....	8
10 Підготування до повірки.....	8
11 Виконання повірки.....	9
12 Оформлення результатів повірки.....	12
Додаток А (довідковий) Форма протоколу повірки.....	13
Додаток Б (довідковий) Бібліографія.....	14

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

Метрологія
ГУСТИНОМІРИ ГАЗОВІ
Методика повірки

Metrology
GAS DENSITY METERS
Verification procedure

Чинний від _____

1 СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

1.1 Цей стандарт поширюється на законодавчо регульовані густиноміри газові (далі – густиноміри), що призначені для автоматичного вимірювання густини газу, зведеної до нормальних умов, діапазон вимірювання яких лежить у межах від $0,2 \text{ кг/м}^3$ до $1,2 \text{ кг/м}^3$.

1.2 Цей стандарт застосовують для проведення періодичної повірки, повірки після ремонту (що не змінює тип засобів вимірювальної техніки), а також позачергової, інспекційної та експертної повірки відповідно до вимог [2].

1.3 Стандарт призначено для застосування науковими метрологічними центрами, метрологічними центрами та повірочними лабораторіями, які відповідно до [1] здійснюють повірку законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки.

1.4 Під час повірки густиномірів треба додатково керуватись ЕД на густиноміри та засоби повірки, зазначені в розділі 6 цього стандарту.

1.5 Міжповірочний інтервал для густиномірів – 1 рік відповідно до [5].

1.6 Вимоги щодо безпечності повірки викладено в розділі 9 цього стандарту.

2 НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті дано посилання на такі національні стандарти:

ДСТУ 3214:2015 Метрологія. Державна повірочна схема для засобів вимірювання вмісту компонентів у газових середовищах

ДСТУ ISO 6141:2017 Аналіз газів. Уміст сертифікатів на калібрувальні газові суміші (ISO 6141:2015, IDT)

ДСТУ ISO 6976:2009 Природний газ. Обчислення теплоти згоряння, густини, відносної густини і числа Воббе на основі компонентного складу (ISO 6976:1995/Cor. 2:1997, Cor. 3:1999, IDT)

ДСТУ OIML D8:2008 Метрологія. Еталони. Вибір, визнання, застосування, зберігання та документація

ДСТУ OIML D23:2008 Метрологія. Принципи метрологічного контролю обладнання для повірки

ГОСТ 12.1.018-93 Система стандартів безпеки труда. Пожаровзрывобезопасность статического электричества. Общие требования

ГОСТ 12.1.030-81 Система стандартів безпеки труда. Электробезопасность. Защитное заземление. Зануление

ГОСТ 12.4.124-83 Система стандартів безпеки труда.
Средства защиты от статического электричества. Общие технические
требования

Примітка 1. Чинність стандартів, на які є посилання в цьому стандарті, перевіряють згідно з офіційними виданнями національного органу стандартизації – каталогом національних нормативних документів і щомісячними інформаційними покажчиками національних стандартів.

Якщо стандарт, на який є посилання, замінено новим або до нього внесено зміни, треба застосовувати новий стандарт, охоплюючи всі внесені зміни до нього.

3 ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

У цьому стандарті використано терміни, наведені в [1].

Нижче подано терміни, додатково вжиті в цьому стандарті, та визначення позначених ними понять.

3.1 густина (за стандартних умов)

маса газу, поділена на його об'єм за заданих стандартних умов температури та тиску

3.2 вихідний електричний сигнал

вихідний сигнал густиноміра, функційно зв'язаний з густиною газу, що проходить через газовий канал густиноміра

3.3 газовий канал густиноміра

внутрішні частини густиноміра та суміжні трубки, через які в режимі вимірювання протікає газ, густину якого вимірюють

4 ПОЗНАКИ ТА СКОРОЧЕННЯ

У цьому стандарті використано такі скорочення:

прДСТУ____: 20__

ЕД – експлуатаційні документи;

ЗВТ – засоби вимірювальної техніки;

МХ – метрологічна характеристика;

КГС – калібрувальна газова суміш;

У цьому стандарті вжито позначки одиниць фізичних величин згідно з [3].

5 ОПЕРАЦІЇ ПОВІРКИ

5.1 Під час повірки густиноміра (далі – повірка) виконують операції, подані в таблиці 1.

Таблиця 1 – Операції повірки

Ч.ч.	Назва операції повірки	Номер пункту стандарту
1	Зовнішній огляд	11.1
2	Перевірка працездатності	11.2
3	Перевірка основної похибки	11.3

За негативних результатів будь-якої з операцій повірку припиняють, густиномір визнають не придатним до застосування.

6 ЗАСОБИ ПОВІРКИ

6.1 Переліки еталонів, засобів повірки та допоміжного обладнання, а також операції повірки (пункти цього стандарту), під час яких їх застосовують, подано в таблиці 2 та таблиці 3.

Таблиця 2 – Еталони, які застосовують під час повірки

Пункт(и) стандарту	Назва еталона (стандартного зразка), метрологічні характеристики
11.3	Стандартні зразки складу – калібрувальні газові суміші (КГС) за ДСТУ 3214 і ТУ У 24.1-02568182-001:2005: – діапазон густини газу від $0,2 \text{ кг/м}^3$ до $1,2 \text{ кг/м}^3$; – абсолютна розширена невизначеність U густини газу не більше $0,001 \text{ кг/м}^3$ за коефіцієнта охоплення $k = 2$.

Таблиця 3 – Допоміжні засоби повірки та обладнання, які застосовують під час повірки

Пункт (и) стандарту	Засоби повірки, допоміжне обладнання, метрологічні або основні технічні характеристики
1	2
Розділ 8	Термогігрометр будь-якого типу, який забезпечує такі МХ: – діапазон вимірювання температури від $0 \text{ }^\circ\text{C}$ до $50 \text{ }^\circ\text{C}$; – границі допустимої абсолютної похибки $\pm 1 \text{ }^\circ\text{C}$; – діапазон вимірювань відносної вологості повітря від 10% до 95% ; – границі допустимої абсолютної похибки $\pm 5 \%$
Розділ 8	Барометр метеорологічний БАММ-1 згідно з ТУ 25-11.1513-79, □ діапазон вимірювання атмосферного тиску – від 80 кПа до 106 кПа , границі допустимої основної абсолютної похибки – $\pm 0,2 \text{ кПа}$, ціна поділки шкали – $0,1 \text{ кПа}$
11.3.4, 11.3.5	Манометр типу МО, кл. 0,25 згідно з ТУ 25-05-1664-74, діапазон вимірювання від 0 МПа до 1 МПа , ціна поділки шкали $0,0025 \text{ МПа}$
11.3.4, 11.3.5	Ротаметр РМ-А-0,063 ГУЗ, ТУ 1-01-0249-75
11.2, 11.3.2- 11.3.7	Блок живлення Б5-30, діапазон напруги постійного струму від 0 В до 50 В , потужність 50 Вт

Кінець таблиці 3

1	2
11.3.3, 11.3.6	Прилад електровимірювальний комбінований Ц4353 згідно з ТУ 25-04-3303-77
11.3.3, 11.3.6	Частотомір електронно-лічильний Ф5041 ТУ25-04-2415-74
11.3.2 - 11.3.6	Секундомір згідно з ТУ 25-1894.003-90
11.3.4- 11.3.7	Трубка ПВХ 6 × 1,5 згідно з ТУ 6-01-1196-79
11.3.4- 11.3.7	Трубка сталева, діаметр від 3 мм до 6 мм ГОСТ 14162-79

6.2 Можна застосовувати інші еталони та допоміжні засоби повірки, що забезпечують визначання характеристик з потрібною точністю.

6.3 Відношення розширеної невизначеності (за довірчої ймовірності 95 %) густини, що її відтворює еталон, до максимально допустимої похибки густиноміра, який повіряють, повинно бути не більше ніж 1:2.

6.4 Застосування еталонів повинно відповідати вимогам, встановленим розділом 5 ДСТУ OIML D 8, ДСТУ OIML D 23.

6.5 Стандартні зразки складу – калібрувальні газові суміші (КГС) повинні мати чинні сертифікати згідно з ДСТУ ISO 6141.

Густину КГС обчислюють за їхнім складом згідно з ДСТУ ISO 6976.

6.6 Допоміжні засоби повірки повинні відповідати вимогам ДСТУ OIML D 23. Їхні метрологічні та технічні характеристики повинні бути документально засвідчені.

6.7 Допоміжні засоби вимірювальної техніки повинні мати чинні свідоцтва про повірку або сертифікати/свідоцтва про калібрування.

7 ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

7.1 Персонал, відповідальний за виконання робіт з повірки густиноміра, повинен відповідати вимогам [4].

7.2 Персонал, відповідальний за виконання робіт з повірки густиноміра, повинен вивчити його ЕД і ЕД на засоби повірки та правила техніки безпеки на робочому місці.

8 УМОВИ ВИКОНАННЯ ПОВІРКИ

Повірку виконують за таких умов:

- температура навколишнього повітря – від 15 °С до 25 °С;
- відносна вологість повітря – від 30 % до 80 %;
- атмосферний тиск – від 86 кПа до 104 кПа (від 650 мм рт. ст. до 800 мм рт. ст.);
- напруга живлення мережі змінного струму – від 187 В до 242 В, частота (50 ± 1) Гц;
- вміст агресивних і токсичних компонентів у повітрі робочої зони – у межах санітарних норм.

Умови виконання повірки повинні бути задокументовані в протоколі повірки, рекомендовану форму та зміст якого подано в додатку А цього стандарту.

9 ВИМОГИ ЩОДО БЕЗПЕКИ

9.1 Під час повірки треба дотримуватися вимог щодо безпеки умов праці, охорони довкілля, а також вказівок щодо техніки безпеки, поданих в ЕД на газосигналізатори.

9.2 Приміщення, в яких виконують повірку, повинні відповідати правилам пожежної безпеки згідно з [7].

9.3 Обладнання у приміщеннях, де проводять повірку, повинно бути заземлене згідно з ГОСТ 12.1.030 та захищене від статичної електрики згідно з вимогами ГОСТ 12.4.124, ГОСТ 12.1.018.

9.4 Під час повірки потрібно дотримуватися вимог [8] і [9].

9.5 Під час використання балонів зі стисненими газами потрібно дотримуватися вимог [10].

9.6 Приміщення, в якому проводять повірку, повинне бути обладнане витяжною вентиляцією. Не можна скидати КГС у приміщення.

9.7 До повірки допускають фахівців, що вивчили інструкцію з техніки безпеки на робочому місці та пройшли інструктаж з охорони праці в установленому порядку.

10 ПІДГОТУВАННЯ ДО ПОВІРКИ

10.1 Перед проведенням повірки потрібно пересвідчитись у наявності метрологічного маркування за результатами оцінки відповідності для тих густинірів, що введені в обіг після набуття

чинності технічним регламентом [6], або свідоцтва про попередню повірку, відбитка повірчого тавра тощо;

10.2 Готують еталони та допоміжні засоби повірки відповідно до ЕД.

10.3 Готують густиноміри до роботи згідно з ЕД.

11 ВИКОНАННЯ ПОВІРКИ

11.1 Зовнішній огляд

Зовнішній огляд проводять візуально.

Результати вважають задовільними, якщо під час зовнішнього огляду встановлено:

- відсутні зовнішні пошкодження та дефекти, що заважають нормальному функціонуванню густиноміра або призводять до порушення вимог безпеки праці, виробничої санітарії та охорони довкілля;

- відсутні зовнішні пошкодження та дефекти, що не дають змоги прочитати маркування аналізатора;

– комплектність густиноміра відповідає ЕД та дає змогу виконати повірку.

Результати зовнішнього огляду задокументовують у протоколі повірки.

11.2 Перевірка працездатності

11.2.1 Густиномір, відповідно до вимог ЕД, підключають до джерела живлення, вмикають, і спостерігають за виконанням процедури його запуску, у тому числі процедури самотестування, якщо такий режим роботи передбачений.

Перевіряють функціонування густиноміра в усіх режимах, передбачених ЕД, та наявність відповідної індикації.

Ввімкнення та процедура запуску густиноміра повинні відповідати ЕД. Повідомлення про несправності мають бути відсутні.

Примітка 2. Порядок перевірки працездатності може бути скоригований відповідно до ЕД на конкретний густиномір.

11.2.2 Результати перевірки вважаються задовільними, якщо виконано вимоги 11.2.1.

11.2.3 Результати перевірки працездатності задокументовують у протоколі повірки.

11.3 Перевірка основної похибки

11.3.1 Основну похибку густиноміра перевіряють, пропускаючи КГС через вимірювальний канал густиноміра. Застосовують три КГС з різними значеннями густини, що лежать у межах діапазону вимірювань густиноміра. Густина кожної з трьох КГС повинна різнитися від інших не менш ніж на $0,1 \text{ кг/м}^3$.

Компонентний склад КГС має відповідати вимогам ЕД.

11.3.2 Відповідно до вимог ЕД, після ввімкнення вичікують протягом певного часу для виходу густиноміра на робочий режим.

11.3.3 У разі якщо густиномір видає результати вимірювань тільки у вигляді вихідного електричного сигналу, до відповідних виходів підключають прилад електровимірювальний (вольтметр, амперметр, частотомір тощо).

11.3.4 Підключають балон з КГС до вимірювального каналу густиноміра відповідно до схем подавання газу, поданих в ЕД. Залежно від робочого тиску, застосовують трубки сталеві або ПВХ. Якщо необхідно контролювати тиск, до схеми долучають також манометр. Витрату КГС контролюють ротаметром.

11.3.5 Відкривають балон і за допомогою приєднаного до нього редуктора чи вентиля тонкого регулювання встановлюють потрібне значення тиску або витрати, орієнтуючись на покази приєднаних до схеми подавання газу манометра чи ротаметра.

11.3.6 Подаючи КГС, спостерігають за зміною показів дисплея або вихідного електричного сигналу густиноміра і після їх стабілізації (орієнтовно за 1 хв) фіксують усталене значення.

11.3.7 Зафіксоване значення вихідного електричного сигналу перераховують в значення густини відповідно до ЕД.

11.3.8 Після операцій за 11.3.4-11.3.7 для кожної з трьох КГС, залежно від нормованого параметру, визначають абсолютну (Δ) чи відносну (δ) похибку за формулами:

$$\Delta = \rho_{pi} - \rho_{КГСi}, \quad (1)$$

$$\delta = (\rho_{pi} - \rho_{КГСi}) / \rho_{pi}, \quad (2)$$

де $\rho_{КГСi}$ – значення густини газу з паспорта на КГС, кг/м³;

ρ_{pi} – значення густини, визначене за показами густиноміра або за електричним вихідним сигналом, кг/м³.

11.3.9 Результат перевірки вважають позитивним, якщо вираховані абсолютні значення Δ чи δ для кожної з трьох КГС не перевищують абсолютне значення допустимої абсолютної або відносної похибки, відповідно. Границі допустимої абсолютної чи відносної похибки можуть бути подані в ЕД. Якщо в ЕД границі допустимої похибки не подані, то під час перевірки вираховане абсолютне значення Δ не повинно перевищувати 0,003 кг/м³.

11.3.10 Результати перевірки задокументовують у протоколі повірки.

12 ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОВІРКИ

12.1 Позитивні результати повірки засвідчують свідоцтвом про повірку густиноміра за формою додатка 2 до [2].

12.2 У разі негативних результатів повірки свідоцтво про повірку анулюють та оформлюють довідку про непридатність густиноміра за формою згідно з додатком 4 до [2].

12.3 За результатами експертної повірки складають висновок у довільній формі, який затверджує керівник організації, що виконувала повірку.

У висновку подають результати повірки густиноміра в обсязі, визначеному в заяві на експертну повірку.

12.4 За результатами інспекційної повірки складають довідку згідно з додатком 5 [2], яку підписують виконавець та керівник організації, що виконувала повірку.

ДОДАТОК А

(довідковий)

ФОРМА ПРОТОКОЛУ ПОВІРКИ

Підприємство, яке проводить повірку		ПРОТОКОЛ ПОВІРКИ виробник, тип густиніміра										Робоче місце повірника						
Адреса																		
(Відділ, лабораторія)																		
Робочі еталони, що застосовувались під час повірки																		
№ протоколу	Дата	Належність	Тип ЗВТ	Номер ЗВТ	Повірка проводилась відповідно до	Умови			Операції повірки						№ свідоцтва (довідки)	Виконавець (підпис, посада)		
						Т, °С	φ, %	Р, кПа	Зовнішній огляд	Перевірка працездатності	Густина КГС	Покази густиніміра	Абс. похибка				Нормативний документ	Висновок
													Отримана	Нормована				
Документ на методику повірки						Нормативний документ												
1						A												
2						B												
3						C												

ДОДАТОК Б

(довідковий)

БІБЛІОГРАФІЯ

1 Закон України від 05.06.2014 № 1314-VII «Про метрологію та метрологічну діяльність»

2 Порядок проведення повірки законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, та оформлення її результатів, затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 08 лютого 2016 року N 193, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 24 лютого 2016 року за N 278/28408.

3 Про затвердження визначень основних одиниць SI, назв та визначень похідних одиниць SI, десяткових кратних і частинних від одиниць SI, дозволених позасистемних одиниць, а також їх позначень та Правил застосування одиниць вимірювання і написання назв та позначень одиниць вимірювання і символів величин. затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 04 серпня 2015 року N 914, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25 серпня 2015 року за N 1022/27467.

4 Критерії, яким повинні відповідати наукові метрологічні центри, державні підприємства, які належать до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та провадять метрологічну діяльність, та повірочні лабораторії, які уповноважуються або уповноважені на проведення повірки законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23.09.2015 № 1192, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 7.10.2015 за № 1213/27658.

5 Міжпівірочні інтервали законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, за категоріями, затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 13.10.2016 № 1747, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01 листопада 2016 р. за № 1417/29547

6 Технічний регламент законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 січня 2016 р. № 94

7 НАПБ А.01.001-2014 Правила пожежної безпеки в Україні, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.03.2015 за № 252/26697

8 НПАОП 40.1-1.01-97 Правила безпечної експлуатації електроустановок

9 НПАОП 73.1-1.11-12 Правила охорони праці під час роботи в хімічних лабораторіях

10 ДНАОП 0.00-1.07-94 Правила будови та безпечної експлуатації посудин, що працюють під тиском

прДСТУ____: 20__

Код УКНД 17.020

Ключові слова: густина, густиномір, методика повірки, похибка, суміш газова
калібрувальна
